

TERİTORYALİTE BEŞERİ VE SİYASAL ETKİLEŞİMLERİN
DÜZENLENMESİNDE NEDEN HÂLÂ ÖNEMLİ?*

Samet YILMAZ** Çiğdem AYDIN KOYUNCU***

Makale Geliş Tarihi-Received: 07.03.2019
Makale Kabul Tarihi-Accepted: 13.05.2019

317

IJSI 12/1
Haziran
June
2019

ÖZ

Teritoryalite, beşeri ve siyasi coğrafyanın temel inceleme alanlarından biridir zira mekânsal farklılaşma ve bu mekânsal farklılaşmanın nasıl gerçekleştirildiği, coğrafya disiplininin temelini oluşturmaktadır. Coğrafi alanları sınırlandırmaya ve düzenlemeye yönelik mekânsal bir kontrol stratejisi olan teritoryalite, farklı coğrafi ölçek ve bağlamlarda uygulanan bir stratejidir; beşeri ve siyasi etkileşimler için çerçevede oluşturmaktadır. Her ne kadar devletler-sistemi bağlamında sınırlarının öneminin azaldığı ve var olan mekânsal ayrımların artan akışkanlıklar neticesinde dönüşeceği küreselleşme söylemleri içerisinde ileri sürülse de teritoryalite hâlâ devletler ve diğer düzeylerde varlığını devam ettirmektedir. Bu bakımdan da temel mekânsal kontrol stratejilerinden biri olan teritoryalite, beşeri ve siyasi etkileşimlerin düzenlenmesinde hâlâ belirleyicidir. Beşeri eylemin öz itibarıyla yerel nitelik gösterdiği ve yönetsel/siyasal örgütlenmelerin mekân üzerinde kontrol kurmaya çalıştığı dikkate alındığında teritoryalite kavramının daha geniş bir açıdan ele alınması gerekmektedir. Bu bağlamda

* Bu çalışma hazırlanmakta olan “Avrupa Birliği ve Teritoryalite: Birlik Mekânının Teritoryalleşmesi ve İçerisi-Dışarı Ayrımı” başlıklı doktora tezinden üretilmiştir.

** Arş.Gör., Bursa Uludağ Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, Bursa/Türkiye. sametyilmaz@uludag.edu.tr

*** Doç.Dr., Bursa Uludağ Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, Bursa/Türkiye. cigdema@uludag.edu.tr

çalışmada, farklı disiplinlerde teritoryalite üzerine yapılmış çalışmalardan istifade edilerek ancak coğrafya disiplini çerçevesinde kalınarak teritoryalitenin neden hâlâ beşeri ve siyasal etkileşimler için önemli olduğu üzerinde durulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Teritoryalite, Mekânsal Kontrol, Mekânsal Farklılaşma, Sınırlandırılmışlık, Beşeri ve Siyasal Etkileşimler.

**WHY TERRITORIALITY STILL MATTERS IN
REGULATING HUMAN AND POLITICAL
INTERACTIONS**

ABSTRACT

Territoriality is one of the core concepts of human and political geography since spatial differentiation and how this differentiation is achieved are essentially the basics of geography discipline. Thus, as a spatial control strategy or claim aiming to regulate interactions through demarcating and bounding geographical areas, territoriality is performed in various geographical spheres and contexts, and still matters in human and political interactions. Although amid the globalization discourse in the context of inter-state system, it is claimed that borders have been gradually faded, and flows will alter the old spatial separations, territoriality still exists in shaping interactions. So, the concept should be considered in a broader context because human action is essentially local, and polities struggle to exert control on space. In this framework, rather than a comprehensive empirical study, the article deals with why territoriality still matters in regulating human and political interactions, drawing on different disciplines about territoriality but remaining within the geography.

Keywords: Territoriality, Spatial Control, Spatial Differentiation, Boundedness, Human and Political Interactions.

GİRİŞ

Sack'ın (1997: 1) da belirttiği üzere beşer coğrafi bir varlıktır ve "coğrafi olmak kaçınılmazdır." İnsanlar, çevreyi şekillendirir ve dönüştürürler; kendileri de dönüştürdükleri çevrenin etkisi altındadırlar ve bireysel, kolektif veyahut örgütsel olarak belli amaçlarını yerine getirmek amacıyla yeryüzünde bölünmüş alanlar oluştururlar. Bu bakımdan da yeryüzü oldukça kompartımanlaşmış bir yapı göstermektedir. Her bir coğrafi kompartıman da kendi niteliklerini haizdir ve bireyler ile gruplar/örgütlenmeler arasındaki ilişkileri düzenlemektedir. Tarih boyunca farkı coğrafi ölçek ve bağlamlarda çeşitli mekânsal ayrımlar gözlemlenmiştir ve her dönem yeni mekânsallıklar ortaya çıkarmıştır. Nitekim Schmitt (aktaran, Brown, 2011: 52), bütün dönemlerin yeni mekânsal düzenler üzerine kurulu olduğunu söyler.

320
IJSI 12/1
Haziran
June
2019

Mekânsal farklılaşma coğrafi araştırmanın temelini oluşturmaktadır. Hem beşeri hem de fiziki coğrafyacılar kendi araştırma alanları çerçevesinde yeryüzündeki mekânsal ayrışım biçimlerini incelerler. Nitekim sırasıyla fiziki coğrafya ile beşeri coğrafyanın kurucusu olarak addedilen Alexander von Humboldt ile Carl Ritter, kendi yaklaşımları çerçevesinde yeryüzündeki mekânsal farklılaşmayı tasvir etmeye ve anlamlandırmaya çalışmışlardır (Tümertekin vd., 2016: 18-23). Bu bakımdan mekânsal farklılaşmanın incelenmesi, coğrafyaya kimliğini kazandıran temel unsur olarak belirtilebilir (Gümüşçü, 2017; Özgüç vd., 2017). Teritoryalite de esas itibarıyla mekân üzerinde sosyal ve siyasal gücün uygulanmasına ve mekânların birbirinden ayrıştırılmasına yönelik örgütsel bir ilke olması sebebiyle hem beşeri hem de siyasal coğrafyanın temel inceleme unsurlarından biridir zira birincisi öncelikli olarak yer-mekân-toplum ilişkilerini (place-space-society relations) analiz ederken (Fouberg vd. 2012: 8) ikincisi teritorya, mekân, yer, siyaset, politika (policy) ve güç kavramlarının kesişimi olarak belirtilebilir (Jones vd., 2004: 2).

Teritoryalite hem günlük ölçekte hem örgütsel etkileşimlerde gözlemlenebilir mekânsal bir kontrol stratejisidir; siyasal, ekonomik, sosyal vb. etkileşimlerin sınırlandırılmış bir coğrafi alan üzerinden işleyeceği mesajını barındıran bir sahiplik iddiasıdır (claim). Her ne kadar yakın zamanlarda akışkanlıkların arttığı ve eski teritoryal ayrımların seyrelmekte olduğu ileri sürülse de (Castells, 2008; Scholte, 2005) insanlar ve yönetimsel/siyasal örgütlenmeler (polity), belli

*Teritoryalite Beşeri ve Siyasal Etkileşimlerin Düzenlenmesinde
Neden Hâlâ Önemli?*

mekânları doldurmakta ve şekillendirmektedir: *“Teritoryal mekân tasavvuru varlığını devam ettirmektedir”* (Forsberg, 1996: 357). Bu durum ulus devletler için de geçerlidir. Küreselleşme söylemleri içerisinde var olan ölçek hiyerarşilerinin ve iç içe geçmiş ölçeklendirme (nested scalings) konseptlerinin dönüştüğü ve artan akışkanlıkların küresel ile ulusal ayrımını belirsizleştirdiği ileri sürülse de (Sassen, 2003; 2005) *“devletler, teritoryal mekânların örgütlenmesinde ve mekânsal anlamlar yaratmada, her ne kadar bu mekânlar artan ölçüde geçirgen (porous) hâle gelse de hâlâ önemli aktörlerdir”* (Paasi, 2009).

Güç ilişkilerinin kurumsallaşması ve mekânların diğerlerinden ayrıştırılmasında çeşitli stratejileri uygulanabilir. Bununla birlikte teritoryalite, mekânsal ayrımların oluşturulmasında hâlâ yaygın olarak uygulanan bir kontrol stratejisidir ve tüm coğrafi ölçeklerde tatbik edilebilir. Peki, beşeri ve siyasal etkileşimlerin düzenlenmesinde teritoryalite neden hâlâ önemli ve işlevseldir? Açıktır ki bu soruya teorik ve pratik olarak farklı değişkenler bağlamında yanıtlar üretilebilir. Bununla birlikte çalışmada şu hususlar ön plana çıkartılacaktır. İlk olarak teritoryalite, gücü görünür hâle getirerek güç ilişkilerinin kurumsallaşmasında yalınlık ve açıklık sağlar. İkinci olarak teritoryalite, sınırlandırılan ve üzerinde gücün örgütlendiği coğrafi alanı bireyler ve gruplar için bilinir hâle getirir; belirsizlikleri azaltır ve böylece koruma sağlar. Üçüncü olarak teritoryalleşmiş güç ilişkileri ve alanlar, farklı coğrafi ölçeklerdeki etkileşimler için çerçeve oluşturur ve onları düzenler. Son olarak teritoryalite, yeni güç biçimlenimlerinin şekillenmesini sağlar. Tüm bu unsurlar, teritoryalitenin beşeri ve siyasal etkileşimler için işlevsel bir çerçeve sunmasını beraberinde getirmektedir.

Teritoryalite, yalnızca coğrafya içerisinde değil, etoloji, biyoloji, antropoloji, psikoloji gibi çok farklı disiplinler çerçevesinde de ele alınmaktadır ve kavramın analizine yönelik çalışmalar, biyolojik-sosyal ayrışması çerçevesinde konumlanmaktadır (Storey, 2001: 9-20). Bu bağlamda ilgili çalışmanın temel çerçevesi coğrafya disiplini olmakla birlikte, ileri sürülecek olan argümanlar, teritoryalite üzerine farklı disiplinlerde yapılan çalışmalarla da desteklenecektir zira teritoryalite, ontolojik açıdan nesnel, epistemolojik açıdan öznel bir olgudur. Sosyal bir tür olan insanların biyolojik doğasının da bir işlevidir ve toplumsal sonuçları bulunmaktadır (Hickman, 2016: 21). Başka bir şekilde belirtmek gerekirse ister tekil isterse de kolektif düzeyde olsun teritoryalite, farklı rasyonaliteler ve dürtülerle

(stimulations) gerçekleştirilebilir. Bu bakımdan da teritoryaliteyi ve aynı zamanda teritoryayı kapsamlı ve bütünlüklü olarak anlayabilmek için biyolojik-sosyal ikililiğinin aşılması gerekmektedir (Brighenti, 2010a).

1. TERİTORYALİTE: MEKÂNSAL KONTROL YOLUYLA KOMPARTİMANLAŞMA

Yukarıda da belirtildiği üzere teritoryalite, çok farklı disiplinler çerçevesinde ele alınmış ve her bir disiplin kendi değişkenleri bağlamında teritoryal eylemlerin temellini ortaya koymaya çalışmıştır. 18. yüzyılda ağırlıklı olarak hayvanlara yönelik bir davranış biçimi olarak görülmüş ve 20. yüzyılın başlarına kadar etoloji disiplini çerçevesinde ele alınmıştır. Daha sonra evrim teorisinin de etkisiyle teritoryalite, her ne kadar beşeri davranış kalıpları çerçevesinde konumlandırılrsa da insanlar ile hayvanlar arasında analogiler kurularak ele alınmış ve çıkarımlarda bulunulmuştur. Biyolojik olarak belirtilebilecek bu yaklaşımlara göre insanlar ve hayvanlar, aynı türün farklı görünümleridirler ve bu sebeple de benzer saik ve dürtülerle teritoryal eylemlerde bulunurlar. 1960'lardan itibaren ise teritoryalitenin beşeri yönü daha fazla ön plana çıkarılmış ve antropologlar ile psikologlar, coğrafi konum ve fiziki koşulların insanların teritoryal eylemleri üzerinde etki ortaya çıkardığını ileri sürmüşlerdir. Ancak bu antropolojik ve psikolojik yaklaşımlar da bireysel ve kolektif düzeyde belli içgüdü (instinctive) ve dürtülerin insanların teritoryal davranış ve eylemlerini yönlendirdiği üzerinde durmuştur. Teritoryalite üzerinde yapılmış olan bu çalışmalarda iki unsurun belirgin olduğu ileri sürülebilir. Bunlardan birincisi, teritoryalitenin temel olarak sınırlandırılmış bir coğrafi alanın istenmeyen unsurlara (intruder) karşı korunmasına yönelik olduğu iddiasıdır. İkincisi ise bireyler ve grupların belli hedefleri gerçekleştirmek amacıyla farklılaştırılmış ve diğerlerinden ayrılaştırılmış mekânlar oluşturmalarıdır (Yılmaz, 2018: 135-139).

Teritoryalite, yalnızca mekânın sınırlandırılmasına ve dışarıya karşı korunmasına ilişkin değildir; daha geniş bir sosyal ve örgütsel çerçevede ele alınmalıdır zira insanlar, çeşitli hedeflerle teritoryal düzenler oluştururlar (Edney, 1974; Malmberg, 1980; Taylor, 1988). Bu bakımdan teritoryalite, ortaya çıkardığı sonuçlardan ayrı olarak, beşeri etkileşimlerin düzenlenmesinde rasyonel ve kurucu bir

*Teritoryalite Beşeri ve Siyasal Etkileşimlerin Düzenlenmesinde
Neden Hâlâ Önemli?*

eylemdir. Bireyler ve gruplar, biyolojik ya da psikolojik dürtülerden ziyade bilinçli olarak belli alanları sınırlandırarak kontrol altına almakta ve diğer birey ve gruplara karşı bu alanlar üzerinde kontrol tesis etmektedir. Sack'ın (1986: 19) ifadesiyle teritoryalite, "bireylerin veyahut grupların belli bir coğrafi alanı sınırlandırarak ve o alan üzerinde kontrol iddia ederek ilişkileri, unsurları ve insanları kontrol etme veyahut bunlar üzerinde nüfuz kurma girişimidir." Başka bir şekilde belirtmek gerekirse teritoryalite, coğrafi alanın açıkça belirlenmiş bir şekilde bölünmesine ve nüfuz alanları oluşturulmasına yönelik davranışsal bir görüngüdür (Soja, 1971: 19). Bu bakımdan da gücün birincil coğrafi tezahürlerinden biridir (Sack, 1983: 5) zira sınırlandırma, bazılarının dışarıda bırakılmasını beraberinde getirmekte ve böylece ayrıştırmış bir mekânsallık üzerinden etkileşimler yönlendirilmektedir. Teritoryalite, coğrafi olarak her seviyede uygulanabilir nitelikte bir stratejidir (Sack, 1983: 55).

Varoluşsal, operasyonel, ekolojik, biyolojik, psikolojik ve siyasal gibi farklı teritoryalite türleri vardır ve bunlar birbiriyle ilintili olabilir (Forsberg, 1996: 359-362). Siyasal olarak teritoryalite, ağırlıklı olarak modern devletin kurucu unsurlarından biri olarak görülür ve içeriği de modern devletin yapısına göre belirlenir. Bununla birlikte teritoryalite, yalnızca modern devlete özgü değildir; modern devletin teritoryalitesi ve teritoryası özellikli biçimlenimlerdir (Gottmann, 1973; Elden, 2013). Bu bakımdan kavram, daha geniş bir tarihsel ve siyasal bağlamda ele alınmalıdır (Agnew, 1994; Forsberg, 1996; Brenner, 1999; Moisiso vd., 2013) zira modern devletin yapısı ve ortaya çıkardığı teritoryal biçimlenim, tüm dünya tarihine teşmil olmuş bir model değildir. Şehir-devletleri, imparatorluklar, mutlakiyetçi devletler vb. örgütlenmeler de kendi teritoryal düzenlerine sahiptir (Brenner vd., 2003: 7). Daha da önemlisi teritoryalite, temel beşeri davranış biçimlerinden biridir ve bu bakımdan insanların teritoryal davranmaya devam edecekleri ve yeni teritoryal biçimlenimler oluşturacağı ileri sürülebilir. Ayrıca teritoryalite rasyonel ve kurucu bir eylem olsa dahi, insanların biyolojik veyahut psikolojik ihtiyaçlarına yanıt oluşturabilir zira biyolojik ya da psikolojik dürtülerle icra edilen teritoryal bir eylem de pekâlâ rasyonel şekilde gerçekleştirilebilir. Bu bakımdan da teritoryal kontrolün neden hâlâ yaygın bir strateji olduğunu açıklamak için beşeri faktörlerin dikkate alınması gerekmektedir.

2. TERİTORYALİTE NEDEN HÂLÂ ÖNEMLİ?

Daha önce de belirtildiği üzere her ne kadar artan akışkanlıkların teritoryal ayrımları ortadan kaldırdığı ve mekânların iç içe geçmiş örüntülü bir yapı aldığı ileri sürülse de farklı ölçeklerde teritoryal bölünmüşlükler varlığını sürdürmektedirler. Güç ilişkilerinin kurulmasını sağlaması, güvenli bir kompartıman oluşturması, etkileşimleri düzenlenmesi ve yeni biçimlenimlerde ortaya çıkması, teritoryalitenin mekânsal farklılaşmanın gerçekleştirilmesinde hâlâ işlevsel olmasını beraberinde getirmektedir.

324

IJSI 12/1
Haziran
June
2019

2.1. Teritoryalite Gücü Somutlaştırarak Güç İlişkilerini Yalınlaştırır

Teritoryalitenin en önemli çıktılarında biri, güç veyahut kontrol ilişkilerinin sınırlandırılmış ve coğrafi olarak kısıtlanmış bir alan üzerinden işlemesidir. Başka bir şekilde belirtmek gerekirse güç, mekânsal ve teritoryal düzen üzerinden kurulmaktadır (Sack, 1986: 32-33; Storey, 2001: 6-7). İster açık ister zımnî olsun teritoryalitenin temel (siyasal) motifi, gücün sınırlandırılmış coğrafi bir alan üzerinden örgütlenmesi ve uygulanmasıdır. Bu bakımdan da teritoryal eylemler, sosyal ve siyasal aktörler arasındaki etkileşim süreçlerini bünyesinde barındırmaktadır (Storey, 2015: 221). Güç her zaman görünür veyahut somut değildir; teritoryalite gücü somut hâle getirir ve sınırlandırılan coğrafi alan çitler, sınır kapıları, sınır muhafızları gibi işaretleyicilerle fiziki bir referansa sahip olur (Delaney, 2005: 78). Aslında bu süreç, Sack'ın (1983: 55-56) de belirttiği üzere aktörler-arası bir etki süreci şeklinde gerçekleşmektedir. Bu süreçte bir X aktörünün Y aktörü üzerinde etki ortaya çıkarabilmesi veyahut da Y'yi kontrol edebilmesi için X'ten Y'ye giden bir enerjinin olması gerekmektedir. İki aktör arasında etkileşimi sağlayan bir unsur bulunmalıdır. İşte teritoryalite, aktörler arasındaki bu etkileşimi kuran enerji niteliğindedir. Söz konusu enerji, coğrafi alanın sınırlandırılması üzerinden işlemektedir. Teritoryal bir düzen içerisinde aktörler arasındaki güç veyahut iktidar ilişkileri hem doğrudan hem de dolaylı yollarla kurulur ancak dolaylı etkileşimler, teritoryalitenin ayırt edici yönünü oluşturmaktadır. Bu şekilde aktörler arasındaki etkileşim kanalları belli bir çerçeveye oturtulmuş olur.

*Teritoryalite Beşeri ve Siyasal Etkileşimlerin Düzenlenmesinde
Neden Hâlâ Önemli?*

Güç ilişkileri bir süreçtir ve formel ya da enformel kurallar yoluyla tanımlanabilir. Bu sürecin temeli, gücün sınırlandırılmış bir coğrafi alan üzerinden teritoryal olarak ileri sürülmesi ve örgütlenmesidir. Bununla birlikte teritoryalite, gücün kim tarafından kullanıldığından ziyade gücün nasıl somutlaştığını veyahut da görülebilir hâle geldiğini ortaya koymaktadır. Bu bakımdan burada esas vurgu, kontrol eden veyahut edilenden ziyade teritoryalitenin kendisindedir. Güç ilişkileri açısından teritoryalite bir nesne değil, ilişkiselliktir (Sack, 1983: 56). Sınırlandırılan coğrafi alanın kendisi, güç ilişkilerini görünür ve somut kılan failin kendisidir (Sack, 1986: 33). Bu bakımdan teritoryalleşmiş bir düzen, aktörler arasında bir etkileşim ve iletişim biçimi oluşturur.

Teritoryalite tüm seviyelerde görülebilir. Çocukların bir ev içerisindeki bazı odalara girmelerinin ebeveyn tarafından yasaklanması ve kısıtlanması (Sack, 1983: 56; 1986: 15-16) veyahut da bir kişinin özel arazisini çitle çevirmesi coğrafi olarak daha alt-ölçeklerdeki örnekler olarak belirtilebilir. Bu şekilde alan tasnif edilir (classification) ve alana erişebilirlik (accessibility) düzenlenir. Teritoryal kontrolün derecesi ve yoğunluğu bağlama göre değişebilir. Yüksek güvenli bir hapisane bir evden daha teritoryaldır. Farklı mekânsallıkların tek bir teritoryada bütünleştiği ve coğrafi konteyner niteliğindeki modern devletler ise (Taylor, 1994; Arı, 2013: 37-55) imparatorluklardan (Doyle, 1986; Power, 2009) daha teritoryal bir yapıya sahiptir. Bazı durumlarda ise siyasal açıdan teritoryalite, Vollaard'ın (2009) kavramsallaştırmasıyla belirtmek gerekirse organik veyahut işlevsel olabilir. Şayet teritoryalite, bireylere veyahut topluluklara sosyal kimlik sağlıyor ve teritoryal hiyerarşi, ulus-devletler gibi toplumsal hayatın büyük bir bölümünü kapsıyorsa (Mann, 1984; Giddens, 1985) o halde teritoryalitenin organik olduğu ve teritoryal kontrol derecesi ve yoğunluğunun da yüksek olduğu ileri sürülebilir. Buna karşılık teritoryal kontrol ve sınırlandırma kısmi ve belli işlevleri görmek amacıyla yönelik ise işlevsel teritoryaliteden bahsedilebilir. Bu durumda teritoryal kontrol daha gevşektir ve bireylerin aidiyet duygusu da zayıf ya da yoktur.

2.2. Teritoryalite Güvenlik Sağlar ve Fırsatlar Sunar

Teritoryalitenin beşeri ve siyasal etkileşimlerde hâlâ önemli olmasının bir diğer sebebi de birey ve toplumlara güvenlik sağlama ve fırsatlar yaratmasıdır zira teritoryalite, esasında bir coğrafi alanı belli bir

birey/grup lehine sınırlandırarak alan üzerindeki kaynaklar ve süreçler üzerinde kontrol kurmayı sağlamaktadır. Başka bir şekilde belirtmek gerekirse teritoryal eylemler, birey ve gruplar için mekânları bilindik (familiar) kılar; böylece farklı bir coğrafi alan türü olan teritoryanın kurumsallaşmasını sağlar.

Teritorya kavramı oldukça tartışmalıdır (Sassen, 2008; Painter, 2010; Antonsich, 2010; Elden, 2010; 2013) ve genellikle siyasal yönü ön plana çıkartılacak şekilde tanımlanmaktadır. Buna göre teritorya, belli bir siyasal birim ya da grubun üzerinde kontrol ve hak iddia ettiği bir mekân bölümüdür (Dahlman, 2009: 77). Özellikle siyasal coğrafya alanında kavram devleti refere eder şekilde kullanılmakta ve farklı teritorya tanımları da devlet bağlamında konumlandırılmaktadır. Bununla birlikte tıpkı teritoryalite gibi teritorya da daha kapsamlı olarak ele alınmalıdır zira ev, mahalle, şehir gibi yapılar ya da AB gibi ulus-üstü birimler de (Bialasiewicz vd., 2005; Pullano, 2009) şu veyahut bu şekilde bir teritoryaya sahiptir. Bu bağlamda Sack (1986: 19), teritorya kavramını daha geniş bir çerçevede ele alır. O'na göre teritoryalite, yeni bir coğrafi alan türü olan teritoryayı ortaya çıkarır ve bu alan türü, yer ve mekân gibi diğer coğrafi alan türlerinden farklıdır. Yer ve mekânlardan farklı olarak teritoryalar üzerinde daimi nitelikte kontrol iddiasının olması gerekmektedir. Bu bakımdan da bireyler, kaynaklar ve süreçler üzerinde kontrol kurmaya yönelik eylemler, alan sınırlandırılmasıyla birlikte, teritoryayı ortaya çıkarmakta ve sahiplik iddiasını istikrarlı ve kurumsal hâle getirmektedirler. Böyle bir tanımlama teritorya kavramının farklı coğrafi ölçek ve bağlamlarda kullanılmasına olanak sağlasa da açıktır ki teritorya, teritoryal kontrol kurmanın ötesinde başka unsurları da bünyesinde barındırmaktadır. Özellikle bir teritorya, zaman ve mekâna bağlı olarak kendisine özgü unsurlara sahip olabilir (Sassen, 2008; Elden, 2010; 2013) zira teritorya ve teritoryalite farklı (Sassen, 2013) ancak birbirlerine bağlı (interconnected) kavramlardır (Yılmaz, 2018: 147-149). Bu sebeple de Antonsich (2010), sınırlandırılmış ve coğrafi olarak limitleri belirlenmiş bir alanın doğrudan teritorya olarak değil, *teritoryal* olarak tanımlanması gerektiğini ileri sürer. O'na göre böyle bir kavramsallaştırma devlet dışındaki aktörler için de teritorya kavramının kullanılmasını sağlar zira tüm örgütlenmeler teritoryal eğilimlere sahiptir. Belirtilen bu önermeler dikkate alındığında şu husus ileri sürülebilir ki özellikli bir teritorya, kendi niteliklerine sahiptir ancak teritoryal eylemlerin bir işlevidir ve iki

*Teritoryalite Beşeri ve Siyasal Etkileşimlerin Düzenlenmesinde
Neden Hâlâ Önemli?*

unsuru bünyesinde barındırmaktadır: *Fiziki/maddi ve ilişkisel* (Brighenti, 2010a).

Açıktır ki teritorya fiziki/maddi bir olgudur. Sınırlandırılmış coğrafi alan somut varlığa sahiptir; çeşitli işaretlerle görünür ve fark edilir hâle getirilir (Sack, 1986: 32-33). Bu süreç aslında dışarıdakilere bir mesajdır. Şehir duvarları, çitler, dikenli teller, 'girilmez' tabelaları, sınır muhafızları, şehirlerin banliyölerindeki duvarlar (ghetto walls), sınır işaretleri ve sınır taşları gibi simgeler veyahut işaretler, kontrolün ve yönetimin teritoryal bir mekânsallık çerçevesinde imlendiğini gösterir nitelikteki unsurlardır (Vollaard, 2009: 693). Özellikle devletler için sınır koymak önemlidir zira sınırlar, devletlerin kurucu unsurlarındandır; hem siyasal teritoryaların bitim hatlarını gösterirler hem de pratik süreçlerin bu ayrımlar üzerinden işleyeceği mesajını taşırlar (Kireevi, 2015). Devlet sınırları, içeride bulunan bireyler için de mesaja sahiptir. Sınırlar kapsamındaki coğrafi alanda belirsizliklerin azaldığı imgesi ve mesajı bulunmaktadır (Parker, Adler-Nissen, 2012).

Teritoryal eylemlerin neticesi olarak işlevsellik kazanan sınırlandırılmış alan, içeridekiler için güvenli bir barınak (shelter) sağlamaktadır (Gottmann, 1973: 14-15). Güvenlik veyahut koruma, teritoryanın birincil işlevidir zira bireyler ve örgütsel yapılar, teritorya yoluyla kendi varlıklarını inşa ederler. Bu durum, teritoryanın yalnızca fiziki/maddi boyutuyla ilgili değildir; aynı zamanda bireylerin ve mekânının kendisinin de kimlik kazanması ve tanımlanması açısından anlam ifade etmektedir. Teritorya, mekânsallaşmış ve sosyal niteliğe sahip kimlikler ve anlamlar üretir (Soja, 1971: 33; Paasi, 2000; Delaney, 2009: 203-205). Teritoryalite coğrafi kompartımanlar oluşturup onları bilindik hâle getirdiği için içerisi güvenlik, barış ve ilerleme olarak görülür (Delaney, 2005: 19).

Teritoryanın güvenlik işlevi, çeşitli coğrafi ölçeklerde görülebilir ve farklı disiplinler çevresinde ele alınabilir. Örneğin insanlar ve diğer canlılar arasında analogiler kurarak teritoryal eylemleri açıklamaya çalışan Ardrey (1966), tüm canlıların, kendisinin *teritoryal zorunluluk* (*territorial imperative*) olarak tanımladığı koşula uygun olarak davranmak durumunda olduğunu ileri sürer ve bu hususta Japonya'nın 1941 yılında gerçekleştirdiği Pearl Harbour saldırısını örneklendirir. O'na göre Japonya'nın Pearl Harbour saldırısı sonrasında ABD'nin Mihver Devletlere savaş ilan etmesi ve aktif

olarak savaşa dâhil olması, temelinde içgüdülerin bulunduğu teritoryal bir davranıştır zira ABD'nin tepkisi rasyonel bir eylem olmaktan ziyade irrasyonel bir tepkidir. Şöyle ki Ardrey'e göre Japonların saldırısı, aslında ABD'ye çok fazla zarar vermemiştir. Japonlar da ABD'ye saldırırken ABD'nin reaksiyon göstereceklerini tahmin etmekteydiler ancak onlara göre böyle bir reaksiyonun ortaya çıkaracağı riskler düşüktü. Japonlara göre ABD, böyle bir saldırıya aşırı tepki göstermeyecekti zira söz konusu saldırı, ABD'ye çok büyük ve yıkıcı zararlar vermeyecekti. Japonlar, ABD'nin vereceği tepkileri aslında rasyonel bir şekilde hesapladılar ve saldırılarını da bu minvalde gerçekleştirdiler. Ancak Ardrey, Japonların irrasyonel olanı, yani Amerikalıların kendi teritoryalarını koruma güdüsüyle hareket edeceklerini düşünemediklerini ileri sürmektedir zira beşeri hayatta, sosyal bir teritoryaya geçilse bile, evrensel teritoryal ilkeye göre hareket edilir ve bu da teritoryal zorunluluktur. Bu teritoryal zorunluluk, alanın dışarıdan gelecek olan etkilere karşı irrasyonel bir güdüyle savunulmasıdır. Daha alt coğrafi ölçeklerde ise güvenlik kendisini mahremiyet (privacy) şeklinde de izhar edebilir. Örneğin Pastalan (1970), teritoryalitenin kontrol ve sahiplikle (ownership) ilgili olduğunu ve bu bakımdan da bireyler için psikolojik bir referansı bulunduğunu ileri sürer. O'na göre teritoryalite, bireyler için mahremiyet ifadesidir. Benzer şekilde Colman (1968) da tedavi sürecinde hastaların evlerinde kendilerini daha rahat hissettiklerini gözlemlemiştir. Bu bakımdan da tüm coğrafi ölçeklerde teritoryal alanlar, bireyler ve gruplar için güvenlik ve mahremiyet sağlamaktadır.

Teritorya, aynı zamanda birey ve gruplar için fırsatlar sunar zira coğrafi bir alanın sınırlandırılması, kaynaklar üzerinde kontrolü de beraberinde getirmektedir; kaynakların tasarrufu, belli bir bireyin/grubun lehine kısıtlanır. Böyle bir kontrol hem içeride toplumsal ilişkilerin hiyerarşik hâle gelmesini hem de kaynakların ve ayrıcalıkların dışarıya karşı korunmasını içerir. İçerideki gruplardan biri eşitsiz bir şekilde kaynakları kontrol eder ve dışarıdakilerin yararlanmasına karşı kısıtlar getirir (Gottmann, 1973: 14-15, Sack, 1986: 36-40). Teritorya gücü içerdiği veyahut da güce mekânsallaşmış bir biçem kazandırdığı için karar-alıcıların ve güç kaynaklarının bir araya geldiği bir blok olarak da görülebilir (Allen, 2009: 199-205). Bununla birlikte içeride güç ilişkilerinin hiyerarşik bir hâle gelmesinden ayrı olarak, bir coğrafi alanın sınırlandırılması ve anlamlandırılmasının kendisi zaten içeridekiler için bir fırsatlar ve

Teritoryalite Beşeri ve Siyasal Etkileşimlerin Düzenlenmesinde Neden Hâlâ Önemli?

ayrıcılıklar mekânı oluşturmak anlamına gelmektedir. Açıkta ki modern devlet, bu hususta en belirgin örneklerden biridir zira içeridekilere, yani vatandaşlara, dışarıda kalanların sahip olmadığı bir takım mekânsallaşmış hak ve ayrıcalıklar sunmaktadır. Benzer şekilde Antik Yunan'da da polis yapılanması içerisinde sonradan değil, doğumla kazanılan vatandaşlık (yerlilik) yoluyla içeridekilere mekânsal nitelikte çeşitli haklar verilmiştir (Elden, 2013: 21-26; Gottmann, 1973: 17-19).

Teritorya, teritoryal eylemlerin neticesi olarak işlevselleşir ve güvenlik ile fırsatlar sağlar; bünyesindeki bireylere ve gruplara mekânsallaşmış hak ve ayrıcalıklar sunan güvenli bir kompartımanadır. Güvenlik ve fırsatların yoğunluğu bağlama göre değişir. Daha küçük bir coğrafi ölçekte bir ev birey için en güvenli teritoryal alan olarak görülebilir. Bununla birlikte güçlü bir kültürel konteyner olan modern ulusal devlet, güvenlik ve koruma konusunda birincil mekân haline gelebilir ve diğer teritoryal alanların ötesinde bir anlama sahip olabilir. Bu bakımdan tüm bu süreçler, esasında öznel; zaman ve mekâna göre değişebilir. Ancak bağlamdan ayrı olarak teritoryal bölünmüşlükler, tüm coğrafi ölçeklerde ve farklı yoğunlukta güvenlik sağlamak ve fırsatlar sunmaktadır. Bu durum, teritoryalitenin fiziki/maddi ve sosyal boyutunun en önemli göstergesidir ve ortaya çıkan mekânsallıklar, ilişkisel bir nitelik olarak birimler arasındaki etkileşimleri yönlendirir.

2.3. Teritoryalite Etkileşimleri Düzenler

Mekânsal bir kontrol stratejisi olarak teritoryalite çok çeşitli ölçeklerde uygulanabilir. Güç, mekân boyunca kontrol ve sahiplik iddiası üzerinden işler hâle gelir ve kompartımanlaşmış mekânlar etkileşimler için çerçeve ve anlam sağlar. Tüm teritoryal eylemler, aslında yeni coğrafi ölçeklerin şekillenmesini beraberinde getirir zira ölçekler, siyasal ve sosyal olarak üretilir (Delaney, 1997; Marston, 2000). Ancak bu durum, ölçeklerin daimi bir akışkanlık halinde olduğu anlamına da gelmemektedir. Smith'in (2003) de belirttiği üzere ölçekler, daimi bir oluş halindedir ancak bir kere oluştuklarında sabite haline de gelebilir ve ekonomik, sosyal, siyasal vb. süreçlerin işleyişi için maddi bir çerçeve oluşturur. Bu bağlamda teritoryalite de mekânsal ayırım ortaya çıkarmanın ötesinde etkileşimlerin yönlendirilmesine ilişkin olarak süreçler için mekânsallaşmış bir çerçeve sağlar.

Teritoryalitenin etkileşimleri düzenleyici etkisi iki açıdan gözlemlenebilir. Öncelikli olarak teritoryalite, sınırlandırılmış ve tasnif edilmiş alan kapsamındaki ilişkilere kişisel-olmayan (impersonal) bir nitelik kazandırır. Örneğin modern bir şehir kişisel-olmayan bir topluluktur. O şehre ait veyahut o şehirli olmak birincil olarak ikamet yoluyla sağlanır. Hapishane ve iş yerleri de hiyerarşileşme yoluyla süreçlerin belli bir düzene bağlanması çerçevesinde kişisel bağlantıları aşar (Sack, 1986: 33). Daha üst-ölçekte Avrupa'da modern devletlerin örgütlenme kapasitesinin özellikle 19. yüzyılla birlikte güçlenmesi ve geniş bürokrasilerin ortaya çıkmasıyla birlikte, devletlerin siyasal yapısı ve temsili kişisel bağdaşıkları aşan bir biçimlenim kazanmıştır. Tek bir teritoryal referans, değişen ve iç içe geçmiş siyasal ilişkileri tanımlamaya ve anlamlandırmaya başlamıştır. Eski Rejim'deki network ilişkilerinin ve mutlak monarkın yerini (Spruyt, 1994; Osiander, 2001), yeni biçimlenimler almış ve örneğin Fransa coğrafyasındaki siyasal ilişkiler, Fransa'yı referans eder bir niteliğe dönüşmüştür (Vollaard, 2009: 693). Bu çerçevede teritoryalite, sosyo-mekânsal ilişkileri düzenler ve onlara bir biçim kazandırır (Painter, 2010).

İkinci olarak teritoryalite, bir iletişim formudur zira çeşitli işaretler ve kurallar yoluyla sınırlandırılmış olan coğrafi alanın belli hedeflerin veyahut işlevlerin gerçekleştirilmesine yönelik olarak tahsis edildiği mesajını içerir (Sack, 1986: 21-22). Dışarıyla ve dışarıdakilerle olan etkileşimler, içeride üretilen ve etkileşimlerin gerçekleştirilmesinde referans teşkil eden mekân yoluyla düzenlenir. Örneğin özel arazi etrafını çeviren çitler, bu alanın dışarıdan farklı olduğunu ve özel kullanıma tahsis edildiğini belirten fiziki işaretlerdir. Fiziki varlığa sahip teritoryal sınırlar, mekânsal ayrışma ve sahipliğin en açık işaretleyicileridir (Sack, 1986: 32) zira sınır koymak, teritoryal iddianın merkezinde yer almaktadır (Brighenti, 2010b: 223). Bu çerçevede devletlerin teritoryal sınırları da devlet mekânsallığının ve yetkesinin (authority) fiziki bitim hatlarını gösterirler. Böylece hem devletler hem de toplumlar arasındaki ilişkiler tanzim edilir (Karabağ, 2008; Popescu, 2012; Tekin, 2014).

2.4. Teritoryalite Yeni Güç Yapıları Ortaya Çıkarr

Teritoryalite, sınırlandırılmış bir alan üzerindeki güç ilişkilerini görünür hâle getiren örgütsel bir ilkedir ve böylece kapalılaştırılmış ve ayrıştırılmış düzenler ortaya çıkar. Sosyal, ekonomik, siyasal vb.

*Teritoryalite Beşeri ve Siyasal Etkileşimlerin Düzenlenmesinde
Neden Hâlâ Önemli?*

kaynaklar üzerinde kontrol kurulur ve sınırlandırmanın niteliğine bağlı olarak tahsis edilir (Sack, 1986: 1). Bununla birlikte var olan teritoryalitelere, alternatif güç yapılarının ortaya çıkmasını sağlar zira mekânsal niteliğe sahip yeni örgütlenmeler, var olan teritoryal yapılar yoluyla ortaya çıkabilir veyahut da kendilerini bu yapı içerisinde konumlandırabilir. Başka bir şekilde belirtmek gerekirse *“teritoryalite, daha fazla teritoryalitenin ortaya çıkmasını ve daha fazla ilişkiselliğin düzenlenmesini sağlar”* (Sack, 1986: 34).

İlk olarak yeni teritoryal düzenler ve güç ilişkileri, var olan teritoryalitelere üzerinden kurulabilir ve aynı coğrafyada bir arada var olabilir. Örneğin Roma Katolik Kilisesi, Roma İmparatorluğu'nun idari sistemi yoluyla hiyerarşik ve bürokratik bir örgütlenme ihdas etmiştir. İmparatorluk, 4. yüzyılın başlarında Hristiyanlığı resmi din olarak kabul ettikten sonra Katolik Kilisesi, İmparatorluk teritoryası boyunca onun idari sistemine dâhil olma fırsatı yakalamıştır. Bu şekilde de zaten daha önce görece olarak hiyerarşik bir sistem oluşturmuş olan Kilise, sistem içerisindeki konumunu güçlendirmiştir. Kilise yetkilileri hem siyasal hem de toplumsal hayat içerisinde ayrıcalıklı bir konuma sahip olmuştur. Batı Roma İmparatorluğu'nun yıkılışından sonra ise siyasal ve sosyal sistem feodalleşmiş ve bu süreç, Kilise'nin hiyerarşik yapısının da gevşemesini beraberinde getirmiştir zira Kilise de feodalleşmiştir. Her ne kadar Kilise kutsal rolünü güçlendirmeye çalışsa da onun teritoryal yapısı ve dünyevi konumu zayıflamıştır. Kısacası Roma İmparatorluğu'nun gücünün azalmasıyla eş zamanlı olarak Kilise'nin teritoryal katılığı da (rigidity) gevşemiştir (Sack, 1986). Benzer bir durum Avrupa Birliği (AB) için de ileri sürülebilir. Birlik, kendi mekânsal ve teritoryal düzenini üye devletlerin var olan teritoryalitelere üzerinden kurmaktadır zira Birlik yetkilileri, üye devletlerin sahip olduğu araçlardan istifade ederek süreçlere dâhil olmakta ve şekillenen kural ve normlar bağlamında AB teritoryası boyunca etki ortaya çıkmaktadır. Aynı zamanda üye devletler de kendi mekânsallıklarını AB sistemine taşıyabilmektedir. Bu bakımdan da hangisinin daha belirleyici olduğu tartışması bir yana bırakılırsa farklı işlevlere sahip olan eski ve yeni teritoryalitelere, aynı mekân üzerinde varlıklarını kurmakta ve birbirlerinin sisteminden istifade etmektedir.

İkinci olarak teritoryal düzenler, networklere dâhil olmayı kolaylaştırır. Genellikle teritoryalite ve networkler birbirine karşıt güç

formları olarak görülür zira birincisi, düzenin oluşturulmasında katı bir şekilde sınırlandırılmış alanın varlığını ve hiyerarşiyi gerektirirken ikincisi, sınırlandırılmış mekânları aşar ve güç ilişkileri de daha akışkan ve çapraşıktır. Teritoryal örgütlerde güç merkezden çevreye yayılır. Buna karşılık network sistemlerinde hiyerarşiler belirsizdir ve karar-alma süreçleri de merkezsiz bir yapı gösterir (Allen, 2009: 199-205; Painter, 2009: 58-59). Ayrıca teritoryal sistemlerin aksine güç, dışarıda bırakma yoluyla değil, networklere dâhil etme yoluyla etkinleştirilir (Castells, 2011: 773). Bununla birlikte teritoryalite ve networkler arasında keskin karşıtlık kurmak belirsizdir (Painter, 2009). Birçok durumda networkler ve teritoryal yapılar bir arada yer almaktadır zira bazı networkler, var olan teritoryalite ve mekânsallıklar kapsamında kurulmakta ve işlevselleşmektedir (Axford, 2006: 163). Bunun yanı sıra teritoryal yapılar, aktörlere networklere dâhil olma imkânı vermektedir. Örneğin bireyler, şu ya da bu devlete vatandaşlık bağıyla bağlı olmalarının getirdiği fırsatlar yoluyla küreselleşme süreçlerine dâhil olabilmektedir. Bireyler, şayet ulusal bir pasaporta sahipse vize alabilmekte ve seyahat edebilmektedir. Bu şekilde güçlü bir teritoryal yapı olan devlet vasıtasıyla bireyler küreselleşme süreçlerine eklenmektedir. Böylece devletler, uluslararası sistem içerisinde akışkanlıkların küreselleşmesini sağlayan bir yerellik olarak konumlanmaktadır (Zierhofer, 2004). Benzer şekilde ancak farklı bir içerikte AB teritoryası da daha kapsamlı bir teritoryal düzeni temsil etmektedir ve Birlik, kendi teritoryası kapsamında alt-ölçeklerdeki teritoryal alanları ve düzenleri, kendi teritoryası boyunca oluşturduğu networkler yoluyla bir araya getirmektedir. Bu çerçevede AB, çeşitli mekânsal siyasalarla kendi teritoryası boyunca etki ortaya çıkarmakta ve alt-ölçekteki teritoryal alanları birbirine bağlamaya çalışmaktadır. Böylece bir üst-teritoryal (supra-territorial) coğrafi ölçek ortaya çıkmaktadır; alt-ölçekler ise bu yapı içerisindeki networklere dâhil olmayı kolaylaştırmaktadır (Jensen, Richardson, 2004; Moisisio, 2011).

2.5. Teritoryalite Yeni Biçimlenimlerde Ortaya Çıkabilir

Teritoryalite tarihsel ve zamansaldır (temporal); zaman ve mekâna bağlı olarak farklı biçimlenimlerde ortaya çıkmaktadır. Bu durum, teritoryaliteye dirimsellik (vitality) kazandırmaktadır. Belli bir zaman ve mekânda teritoryal sonuçlar ortaya çıkarmayan bir eylem, başka bir zamanda teritoryal sonuçlar ortaya çıkarabilir. Bunun yanı sıra eylemin kendisi aynı olsa bile teritoryalitenin bağlamı değişebilir zira

*Teritoryalite Beşeri ve Siyasal Etkileşimlerin Düzenlenmesinde
Neden Hâlâ Önemli?*

mekânsallıklar statik değil, dinamiktir. Eylemin teritoryal bağlamı ve içeriği değişse bile teritoryal çerçevesi aynı kalabilir.

Filistin meselesi teritoryalitenin zamansallığına ve bağlama göre farklılaşmasına ilişkin örnek olarak gösterilebilir. Bilindiği üzere günümüz Filistin coğrafyası, 16. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun bölgede denetimi ele geçirmesinden İmparatorluğun yıkılışına kadar olan süreçte bir imparatorluk yönetim sistemi içerisinde yer almıştır. 19. yüzyılda gelişmeye başlayan Siyonist hareket çerçevesinde Yahudilerin bir yurt edinme amacıyla gerçekleştirdiği girişimler neticesinde Filistin bölgesi, 20. yüzyılın ilk çeyreğinden itibaren Yahudi nüfusu almaya başlamıştır. Bu süreçte bölgedeki nüfus dengesi Yahudiler lehine, Araplar aleyhine değişmeye başlamıştır zira Yahudiler hem bu bölgedeki nüfuslarını arttırmışlar hem de özellikle 1922-1948 tarihleri arasındaki manda idaresi altında toprak alımlarını hızlandırarak alan üzerindeki kontrollerini genişletmişlerdir. Bu süreçte teritoryal faaliyetin iki bağlam temelinde ortaya çıktığı ileri sürülebilir. Birincisi, Osmanlı ve manda idaresi döneminde teritoryal faaliyetin ağırlıklı olarak birey ve gruplar arasındaki özel mülkiyet açısından anlam ifade etmesidir. İkincisi, Siyonist düşüncenin modern bir hareket olarak Yahudi gruplar arasında yayılmasıyla birlikte, teritoryal faaliyetin niteliğinin ve yoğunluğunun dönüşmeye başlamasıdır. Bir yurt edinme amaçlı Siyonist düşüncenin Yahudi toplumu içerisinde yaygınlaşmasıyla birlikte, bir İsrail toplumu bilinci ortaya çıkmış ve bu bilinç, belli bir toprak parçasıyla özdeşleştirilmiştir. İsrail devletinin kurulmasıyla birlikte bu sürece eşlik eden ikinci bir bilinç ortaya çıkmıştır ki o da Filistinlilik bilincidir. Başka bir şekilde belirtmekte gerekirse 19. yüzyılın sonlarına kadar var olmayan İsraililik ve Filistinlilik bilinci, 20. yüzyılın ilk çeyreğinden itibaren artarak devam etmiş ve Filistin toprakları siyasal ve teritoryal açıdan değerlendirilmeye başlanmıştır. Bunun yanı sıra Filistin topraklarının parselizasyonu, bir çatışma unsuru olarak devam etmiştir (Delaney, 2005: 102-145). Bu bakımdan benzer nitelikte eylemlerin teritoryal sonuçları zamana göre farklılaşmıştır. Birinci dönemde özel arazi mülkiyeti, bölgedeki toplumlar arasındaki ilişkiler açısından anlam ifade etmiştir; ulusal devlet bağlamında siyasal bir sınırlandırılmışlık ve kompartımanlaşma düşünseli ortaya çıkmamıştır. Bununla birlikte ilerleyen dönemlerde özel arazi mülkiyeti dahi ulusallık niteliği gösteren siyasal bir düşünsellik çerçevesinde anlama sahip olmuştur.

333

IJSI 12/1
Haziran
June
2019

Bazı durumlarda ise Volvaard'ın önceki başlıklarda belirtilen kavramsallaştırması çerçevesinde belirtmek gerekirse işlevsel teritoryalite organik bir nitelik alabilir veyahut bu sürecin tam tersi gözlemlenebilir. Böylece teritoryalite farklı biçimlenimlerde varlığını devam ettirebilir. Örneğin bir imparatorluk niteliği gösteren ve farklılaşmış bir yönetim sistemi kuran Kartaca İmparatorluğu'nun yönetsel/siyasal örgütlenmesi, çevrede farklılaşmış bağdaşık yapıları bulunmakla birlikte, merkezde bağlılığın güçlü olduğu bütünlüklü bir yapıya sahipti. Çevredeki gruplarla işlevsel nitelikte bir ilişki kuran İmparatorluk idarecileri, merkezde ve kendi yakın çevrelerinde aidiyetin görece olarak güçlü olduğu bir yapılanma kurmuştu. Bu bakımdan İmparatorluk dağıldıktan sonra bile bu merkez, varlığını bir süre daha devam ettirebilirdi. Scheidel (2006), bu durumun ortaya çıkmasını *merkezde vatandaşlık temeline benzeyen bir düzenin (citizen-city-state empires)* olmasına bağlar. Teritoryalite açısından değerlendirilirse işlevsel bir sistem olan İmparatorluk, dağıldıktan sonra organik bir biçim çerçevesinde şehir devleti olarak varlığını devam ettirmiştir. Benzer bir durum Rusya için de ileri sürülebilir. Sosyalist bir mekânsallığa sahip olan ve kendi mekân içerisinde teritoryal bir düzen kuran Sovyet Birliği dağıldıktan sonra Birliğin merkezi olarak görülebilecek olan (Sovyet) Rusya, daha ulusalcı (organik) bir teritoryalite bağlamında varlığını devam ettirmiştir.

SONUÇ

Mekân, beşeri tecrübenin temel unsurlarından biridir (Sack, 1997); farklı bağlam ve ölçeklerde biçimlenir ve yeniden-biçimlenir. Böylece yeni mekânsal bölünmeler ortaya çıkar. Bu bağlamda gücün coğrafi tezahürlerinden biri olan teritoryalite toplum, mekân ve aynı zamanda zaman arasındaki bağı kurar (Sack, 1986: 216). Bu şekilde mekânsallıklar, fiziki ve düşünsel olarak birbirinden ayrışır ve etkileşimler de bu bölünmüşlükler çerçevesinde işler. Aslında teritoryalite, aktörlere varlık kazandırarak onların farklılıklarını ve özelliklerini belirgin hâle getirir zira Zierhofer'in (2004: 102) de belirttiği üzere bir birimin var olması, yalnızca onun farkına varmak veyahut da ona bir varoluş vermek anlamına gelmemektedir; bundan ziyade onun farklılığının diğer aktörlerle olan ilişkilerinde ortaya koymaktır. Bu durum, ilgili birimin varlığının niteliğini belirlemektedir. Teritoryalite de bu hususta oldukça işlevseldir; hem

*Teritoryalite Beşeri ve Siyasal Etkileşimlerin Düzenlenmesinde
Neden Hâlâ Önemli?*

güç ilişkilerine hem de mekânlara biçim ve anlam kazandırır. Bu şekilde etkileşimler için bir çerçeve ortaya çıkar.

Gelişen teknolojiyle birlikte dünyada artan akışkanlıkların eski mekânsal ayrımların yoğunluğunu seyrelteceği ileri sürülse de teritoryal kompartımanlar beşeri ve siyasal etkileşimlerde belirleyici olacaktır zira *“teritorya ve teritoryalite, insanların hem küresel hem de yerel dünyalarını şekillendirmede belirleyicidir”* (Storey, 2001: 19). Teritoryalite, yalın ve temel bir mekânsal kontrol stratejisidir ve çeşitli coğrafi ölçek ile bağlamlarda kendisini izhar edebilir. Birey ve gruplara fırsatlar sunar ve güvenlik sağlar; kaynakları belli bir grup lehine tahsis eder ve alternatif güç ilişkilerinin kurulmasını olanaklı kılar. Var olan teritoryal yapılar, yeni teritoryal düzenlerin ortaya çıkışını kolaylaştırır ve networklere dâhil olma fırsatı yaratır. Bu süreç daimi niteliktedir. Bu bakımdan modern teritoryal devletler zayıflasa dahi yeni teritoryal yapılar ortaya çıkacak veyahut da modern devletin teritoryal karakteristikleri dönüşecektir. Beşeri hayatı düzenleyen yeni teritoryal biçimlenimler şekillenecektir zira Hickman’ın (2016) da belirttiği üzere *“insanlar teritoryal olmaya teşnedir.”*

Açıktır ki çalışmada teritoryalitenin neden hâlâ beşeri ve siyasal etkileşimlerde önemli olduğuna ilişkin ileri sürülen faktörler, diğer tüm olasılıkları ortadan kaldırmamaktadır. Teritoryalitenin etkinliğinin devamına ilişkin olarak alternatif önermeler ileri sürülebilir. Bununla birlikte çalışmada ileri sürülen önermeler, kavrama ilişkin görgül ve teorik araştırmayı zenginleştirmeye yönelik bir çerçeve sağlayabilir. Coğrafya disiplini çerçevesinde kavramın görgül ve teorik varsayımlarını geliştirmek ve daha kapsamlı bir çerçeve için diğer disiplinlerden istifade edilmelidir zira insanların mekânla olan etkileşimini belirleyen çok sayıda değişken olabilir ve bu değişkenler farklı kaynaklardan beslenebilir.

KAYNAKÇA

Agnew, John (1994). "The Territorial Trap: The Geographical Assumptions of International Relations Theory". *Review of International Political Economy*, 1(1), 53-80.

Allen, John (2009). "Three Spaces of Power: Territory, Networks, Plus a Topological Twist in the Tale of Domination and Authority". *Journal of Power*, 2(2), 197-212.

Antonsich, Marco (2010). "Rethinking Territory". *Progress in Human Geography*, 35(3), 422-425.

336 Ardrey, Robert (1966). *The Territorial Imperative: A Personal Inquiry into the Animal Origins of Property and Nations*. New York: Athenaeum Press.

IJSI 12/1
Haziran
June
2019 Arı, Tayyar (2013). *Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika*, 10. b., Bursa: MKM Yayıncılık.

Axford, Barrie (2006). "The Dialectic of Borders and Networks in Europe: Reviewing Topological Presuppositions". *Comparative European Politics*, 4(2-3), 160-182.

Bialasiewicz, Luiza; Elden, Stuart; Painter, Joe (2005). "The Constitution of EU Territory". *Comparative European Politics*, 3(3), 333-363.

Brenner, Neil (1999). "Beyond State-Centrism? Space, Territoriality, and Geographical Scale in Globalization Studies". *Theory and Society*, 28, 39-78.

Brenner, Neil; Jessop Bob; Jones, Martin; Macleod, Gordon (2003). "Introduction: State Space in Question", Brenner, Neil; Jessop, Bob; Jones, Martin; MacLeod, Gordon (Der.). *State/Space A Reader*, Massachusetts: Blackwell Publishing, 1-26.

Brighenti, Andrea Mubi (2010a). "On Territorology: Towards a General Science of Territory". *Theory, Culture & Society*, 27(1), 52-72.

Brighenti, Andrea Mubi (2010b). "Lines, Barred Lines. Movement, Territory and the Law". *International Journal of Law in Context*, 6(3), 217-227.

Brown, Wendy (2011). *Yükselen Duvarlar Zayıflayan Egemenlik*. Emine Ayhan (Çev.), İstanbul: Metis Yayınları.

Castells, Manuel (2008). *Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür Birinci Cilt: Ağ Toplumunun Yükselişi*. Ebru Kılıç (Çev.), İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Castells, Manuel (2011). "A Network Theory of Power". *International Journal of Communication*, 5, 773-787.

Colman, Arthur D. (1968). "Territoriality in Man: A Comparison of Behavior in Home and Hospital". *American Journal of Orthopsychiatry*, 32(3), 464-468.

*Teritoryalite Beşeri ve Siyasal Etkileşimlerin Düzenlenmesinde
Neden Hâlâ Önemli?*

- Dahlman, Carl T. (2009). "Territory", Gallaher, Carolyn; Dahlman, Carl T.; Gilmartin, Mary; Mountz, Alison; Shirlow, Peter (Der.). *Key Concepts in Political Geography*, London: SAGE Publications, 77-86.
- Delaney, David (1997). "The Political Construction of Scale". *Political Geography*, 16(2), 93-97.
- Delaney, David (2005). *Territory: A Short Introduction*. Malden: Blackwell Publishing.
- Delaney, David (2009). "Territory and Territoriality", *International Encyclopedia of Human Geography* Vol. 11, (Der.), Rob Kitchin, Nigel Thrift Amsterdam: Elsevier Press, 196-208.
- Doyle, Michael W. (1986). *Empires*. New York: Cornell University Press.
- Edney, Julian J. (1974). "Human Territoriality". *Psychological Bulletin*, 81(12), 959-975.
- Elden, Stuart (2010). "Land, Terrain, Territory". *Progress in Human Geography*, 34(6), 799-817.
- Elden, Stuart (2013). *The Birth of Territory*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Forsberg, Tuomas (1996). "Beyond Sovereignty, Within Territoriality Mapping the Space of Late-Modern (Geo) Politics". *Cooperation and Conflict*, 34(4), 355-386.
- Fouberg, Erin H.; Murphy, Alexander B.; de Blij, H. J. (2012). *Human Geography: People, Place, and Culture*. New Jersey: John Wiley&Sons Press.
- Giddens, Anthony (1985). *The Nation-State and Violence: Volume Two of a Contemporary Critique of Historical Materialism*. Cambridge: Polity Press.
- Gottmann, Jean (1973). *The Significance of Territory*. Charlottesville: The University Press of Virginia.
- Gümüüşcü, Osman (2017). *Coğrafya'ya Davet: Tarihçe, Kavramlar, Yapı, Sistemik, Kaynaklar, Metod*. İstanbul: Yeditepe Yayınları.
- Hickman, John (2016). *Space is Power: The Seven Rules of Territory*. London: Lexington Books.
- Jensen, Ole B.; Richardson, Tim (2004). *Making European Space: Mobility, Power and Territorial Identity*. London: Routledge Press.
- Jones, Martin; Jones, Rhys; Woods, Michael (2004). *An Introduction to Political Geography: Space, Place and Politics*. London: Routledge Press.
- Karabağ, Servet (2008). *Jeopolitik Açıdan Sınırlar*. Ankara: Gazi Kitapevi.

337

IJGI 12/1
Haziran
June
2019

- Kireev, Anton A. (2015). "State border", Sevastianov, Sergei V.; Laine, Jussi P.; Kireev, Anton A. (Der.). *Introduction to Border Studies*, Vladivostok: Far Eastern Federal University Press, 98-117.
- Malmberg, Torsten (1980). *Human Territoriality: Survey on the Behavioural Territories in Man with Preliminary Analysis and Discussion of Meaning*. The Hague: Mouton Publishers.
- Mann, Michael (1984). "The Autonomous Power of the State: Its Origins, Mechanisms and Results". *European Journal of Sociology*, 25(2), 185-213.
- Marston, Sallie A. (2000). "The Social Construction of Scale". *Progress in Human Geography*, 24(2), 219-242.
- Moisio, Sami (2011). "Geographies of Europeanization: The EU's Spatial Planning as a Politics of Scale", Bialasiewicz, Luiza (Der.). *Europe in the World: EU Geopolitics and the Making European Space*, Surrey: Ashgate Publishing, 19-39.
- Moisio, Sami; Paasi, Anssi (2013). "Beyond State-Centricity: Geopolitics of Changing State Spaces". *Geopolitics*, 18(2), 255-266.
- Osiander, Andreas (2001). "Before Sovereignty: Society and Politics in Ancien Régime Europe". *Review of International Studies*, 27(5), 119-145.
- Özgüç, Nazmiye; Tümertekin Erol (2017). *Coğrafya: Geçmiş, Kavramlar, Coğrafyacılar*. İstanbul: Çantay Kitapevi.
- Paasi, Anssi (2000). "Territorial Identities as Social Constructs". *International Social Science Review*, 1(2), 91-113.
- Paasi, Anssi (2009). "Bounded Spaces in a 'Borderless World': Border Studies, Power and the Anatomy of Territory". *Journal of Power*, 2(2), 213-234.
- Painter, Joe (2009). "Territoire et Réseau: Une Fausse Dichotomie? =Territory and Network: A False Dichotomy?". (translated by Joe Painter), Vanier, Martin (Der.), *Territories, Territoriality, Territorialisation: Controversies and Perspectives*, Rennes: Presses Universitaires de Rennes, 57-66.
- Painter, Joe (2010). "Rethinking Territory". *Antipode*, 42(5), 1090-1118.
- Parker, Noel; Adler-Nissen, Rebecca (2012). "Picking and Choosing the 'Sovereign' Border: a Theory of Changing State Bordering Practices". *Geopolitics*, 17(4), 773-796.
- Pastalan, Leon A. (1970). "Privacy as an Expression of Human Territoriality", Pastalan, Leon A.; Carson, Daniel H. (Der.). *Spatial Behavior of Older People*, Michigan: University of Michigan Press, 88-101.
- Popescu, Gabriel (2012). *Bordering and Ordering the Twenty-First Century: Understanding Borders*. Lanham: Rowman&Littlefield Press.

*Teritoryalite Beşeri ve Siyasal Etkileşimlerin Düzenlenmesinde
Neden Hâlâ Önemli?*

- Power, Marcus (2009). "Empire", *International Encyclopedia of Human Geography* Vol. 3, (Der.), Rob Kitchin, Nigel Thrift Amsterdam: Elsevier Press, 453-463.
- Pullano, Teresa (2009). "The Evolving Category of Territory: From the Modern State to the European Union", *GARNET Working Paper*, (64), 1-30.
- Sack, Robert D. (1983). "Human Territoriality: A Theory". *Annals of the Association of American Geographers*, 73(1), 55-74.
- Sack, Robert D. (1986). *Human Territoriality: Its Theory and History*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Sack, Robert D. (1997). *Homo Geographicus*. Baltimore: The Johns Hopkins University Press.
- Sassen, Saskia (2003). "Globalization or Denationalization?". *Review of International Political Economy*, 10(1), 1-22.
- Sassen, Saskia (2005). "When National Territory is Home to the Global: Old Borders to Novel Borderings". *New Political Economy*, 10(4), 523-541.
- Sassen, Saskia (2008). *Territory-Authority-Rights: From Medieval to Global Assemblages*. New Jersey: Princeton University Press.
- Sassen, Saskia (2013). "When Territory Deborders Territoriality". *Territory, Politics, Governance*, 1(1), 21-45.
- Scheidel, Walter (2006). "Republics between Hegemony and Empire: How Ancient City-States Built Empires and the USA Doesn't (Anymore)", *Princeton/Stanford Working Papers in Classics*, 1-16.
- Scholte, Jan Aart (2005). *Globalization: A Critical Introduction*. New York: Palgrave Macmillan Press.
- Smith, Neil (2003). "Remaking Scale: Competition and Cooperation in Pre-National and Post-National Europe", Neil Brenner, Bob Jessop, Martin Jones (Der.). *State/Space: A Reader*, Massachusetts: Blackwell Publishing, 227-238.
- Soja, Edward W. (1971). "The Political Organization of Space", *Association of American Geographers Resource Paper*, (8), 1-54.
- Spruyt, Hendrik (1994). *The Sovereign State and Its Competitors: An Analysis of Systems Change*. New Jersey: Princeton University Press.
- Storey, David (2001). *Territory: The Claiming of Space*. Essex: Pearson Prentice Hall Press.
- Storey, David (2015). "Territoriality: Geographical", *International Encyclopedia of the Social&Behavioral Sciences* Vol. 24, (Der.). James D. Wright, Amsterdam: Elsevier Press, 221-227.

Taylor, Peter J. (1994). "The State as Container: Territoriality in the Modern World-System". *Progress in Human Geography*, 12(2), 151-162.

Taylor, Ralph B. (1988). *Human Territorial Functioning: An Empirical, Evolutionary Perspective on Individual and Small Group Territorial Cognitions, Behaviors, and Consequences*. New York: Cambridge University Press.

Tekin, Ferhat (2014). *Sınırın Sosyolojisi: Ulus, Devlet ve Sınır İnsanları*. İstanbul: Açılım Kitap.

Tümertekin, Erol; Özgüç, Nazmiye (2016). *Beşeri Coğrafya: İnsan, Kültür ve Mekân*. İstanbul: Çantay Kitapevi.

Vollaard, Hans (2009). "The Logic of Political Territoriality". *Geopolitics*, 14(4), 687-706.

340

IJSI 12/1
Haziran
June
2019

Yılmaz, Samet (2018). "Human Territoriality: A Spatial Control Strategy". *Alternatif Politika*, 10(2), 131-155.

Zierhofer, Wolfgang (2004). "'Your Passport Please!' On Territoriality and the Fate of the Nation-State", Bærenholdt, Jørgen Ole; Simonsen, Kirsten (Der.). *Space Odysseys: Spatiality and Social Relations in the 21st Century*, Hants: Ashgate Publishing, 101-117.

SUMMARY

Spatial differentiation is the fundamental focus of geographical research. Both human and physical geographers deal with the ways of spatial differentiations around the earth within their studying fields. Humans, individually or collectively, try to form separated and differentiated geographical areas in order to meet certain goals; also, polities seek for demarcated and bounded areas. Thus, they perform strategies to regulate their own spatial orders. In this framework, territoriality is one of the strategies to establish demarcated and bounded areas. It is generally seen as a constituting element of modern states. However, territorial actions and forms are not just peculiar to modern states, and there are various territorial forms, regulating interactions among individuals and organizations. So, the concept should be handled more broadly.

Territoriality is a spatial control strategy, which can be observed in both daily and organizational interactions. It is a claim that political, social, economic etc. interactions should be regulated by a bounded geographical area or space. Although it has been recently claimed territorial factors have been disappearing, people and also polities still occupy certain spaces, and maintain their existence through those spaces they try to control. This situation is also valid for nation states. Even though the so-called globalization processes have altered the existing hierarchies of scale and conceptions of nested scalings, and transforming the national scale, global flows have blurred the distinction between global and national, the state is a crucial actor in regulating spatial orders.

There are various strategies on establishing power relations and distinguishing spaces from other ones; however, territoriality is still a prevalent spatial control strategy in differentiation of spaces, which can be performed in all geographical scales. So, why does territoriality still matters in regulating human and political interactions? It is quite obvious that this question can be answered in terms of different variables. However, the study claims that firstly, territoriality provides simplicity to establish power relations, and makes power reified or tangible. Secondly, territory, emerged as a result of territorial actions, makes the demarcated area familiar for individuals and groups, and serves as a shelter. Thirdly, territorialized power relations and spaces helps regulating interactions in different geographical scales, and constitute a frame for them. Last but not least, territoriality paves the way for new power relations. It should be noted that even though the main framework of the study is geography discipline, the arguments put forward throughout the study will be bolstered up by arguments proposed by various disciplines on territoriality such as biology or anthropology. Territoriality, either individually or collectively, can spring from different rationales and stimulations; thus, comprehensively to understand

territoriality and also territory, one should transcend the biological-sociality dichotomy.

The most important function of territoriality is that power relations or control are forged through a demarcated and delimited geographical area. Power is organized referring to a spatial and territorial order. Whether it is evident or not, the main (political) motivation of territoriality is to exert power over a geographical area, and territorial actions are interplays between social and political actors. Power relations as a process may be defined by formal or informal norms or rules. The kernel of this process is that power is territorially organized through a demarcated geographical area. Rather than showing who has power, however, territoriality signifies how power relations are reified since territoriality is primarily a relationship.

342

IJSI 12/1
Haziran
June
2019

Another reason why territoriality still matters in human and political interactions is that since it is basically a set of actions to delimit a geographical space, this act creates security and opportunities for individuals and groups. Territorial actions render spaces familiar for them because territoriality brings about a new geographical area, territory. The concept territory is quite controversial; however, principally, it has two functions. First of all, it offers a secure shelter for insiders since individuals or collective organizations try to establish an existence through territory. Territory also creates opportunities for individuals or groups. It serves as a springboard for opportunity since demarcation of a geographical area ends up with control on resources. This control can lead to hierarchization of societal relations, and a class or group can unequally extract and harness resources. As territory encapsulates power, or gives power a spatialized form, it can be seen as a block in which decision-makers and power resources are bundled.

As a spatial strategy, territoriality is applicable to a wide range of geographical scales. The power is encapsulated or manifested through exerting control on space, and compartmentalized space creates meanings for regulations. Thus, a bounded and demarcated area does not only signify a spatial separation, but also carries messages to regulate interactions for both insiders and outsiders. The effect of territoriality on regulating interactions can be observed in terms of two dimensions. Firstly, since it is a kind of control by classifying area, territoriality makes relationships impersonal. Secondly, territoriality and territory are communicative forms since they have markers or signifiers showing that demarcated space is deliberately and purposely allocated for some goals. Interactions with outside and outsiders are regulated by spatialities that are produced inside. Territorial boundaries are the clearest symbolic markers of spatial separation and possession since imposing boundary is actually the basis of territorial claim.

*Teritoryalite Beşeri ve Siyasal Etkileşimlerin Düzenlenmesinde
Neden Hâlâ Önemli?*

Territoriality also facilitates engendering more territoriality. Firstly, new territorial orders and power relations can be established on existing territorialities; territorial orders can co-exist within the same geography. Secondly, territorial orders can lead to establishment of network relationships. In this framework, territoriality reemerges in new forms, and this gives territoriality vitality. Since territoriality and territory varies across time and space, this feature induces to new spatial orders and power forms. Each spatial order resultant of territorial actions has distinctive characteristics, leading to new territorial interactions. Thus, territoriality reinvigorates itself through new spatialized regularities.

All in all, even though it is claimed that increasing flows around the world, together with developments in technology, will attenuate the intensity of old spatial divisions, territorialized compartments still matter in regulating human and political interactions. Territoriality is significant in shaping global and local spatial orders. It is clear that the factors of which territoriality still matters articulated in this study do not exhaust all possibilities; however, it can ensure a foundation for further empirical and theoretical research. In order to comprehensively understand the concept, one should draw on other disciplines, and strengthened theoretical foundations of the concept, remaining within the geography discipline.

343

IJSl 12/1
Haziran
June
2019

